

Liv og død i 11.000 år

Dette landskab har været ramme om liv og død i mindst 11.000 år. Se mod horisonten og forestil dig 11.000 års historier om meningen med livet.

Landskabet er Værebros Ådal. Værebros Å har sit udspring langt væk i Smørmosen i Herlev og bliver ved Veksø til en mægtig ådal. Åen er en grænse, der var svær at krydse før i tiden, men også en god transportmulighed, der fører helt ud til Roskilde Fjord. Ådalen har altid tiltrukket mennesker, og her er godt at bo.

De første beboere fiskede og jagede, og efterhånden kom der bopladser, marker og gravhøje. Omgivelserne blev fyldt med minder og historier om de døde i gravhøjene, om guderne og om landskabets særpræg. Særligt tiltrækkende var vandet i åen. Her ofrede man i hele oldtiden mennesker, dyr, smykker og våben. Livet forandrede sig, men denne skik bestod.

Life and times over 11,000 years

This landscape was the setting for life and death for at least 11,000 years.

The river valley landscape is Værebros Ådal. The source of the river is at Smørmosen in Herlev. Around Veksø it turns into a river valley. In former times this border was difficult to cross, yet it was also a means of transport, leading all the way out to Roskilde Fjord. The river valley was attractive throughout the ages as a good place to live.

The earliest inhabitants fished and hunted, and as time passed, the first permanent settlements, farmlands and burial mounds were established. The surroundings were filled with memories and tales of the dead beneath the barrows, of the gods and of the distinctive landscape features. But the river water held a special attraction. Throughout prehistoric times, offerings were made here of humans, animals, jewellery and weapons. Ways of life changed, but this custom prevailed.

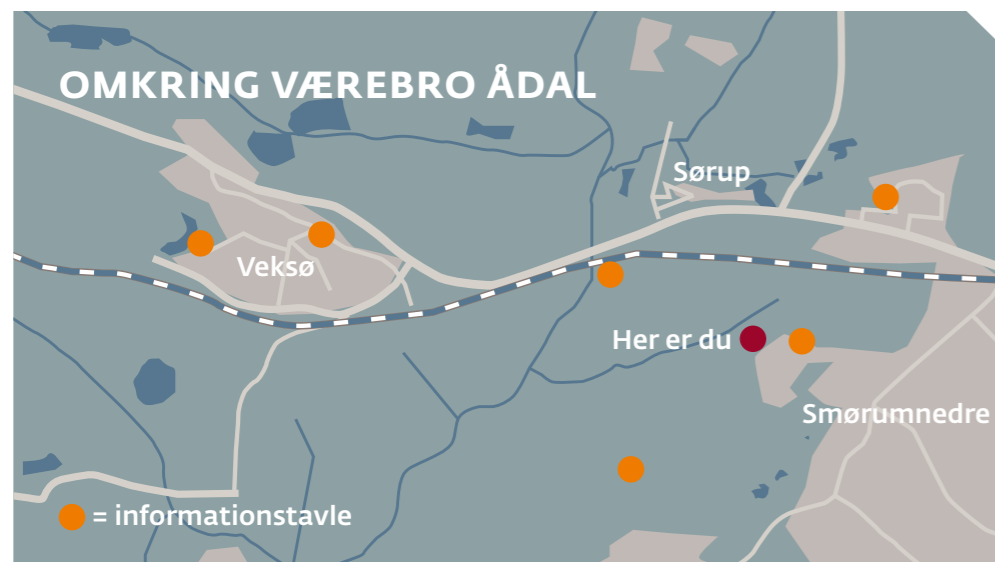

11.000 Jahre Leben

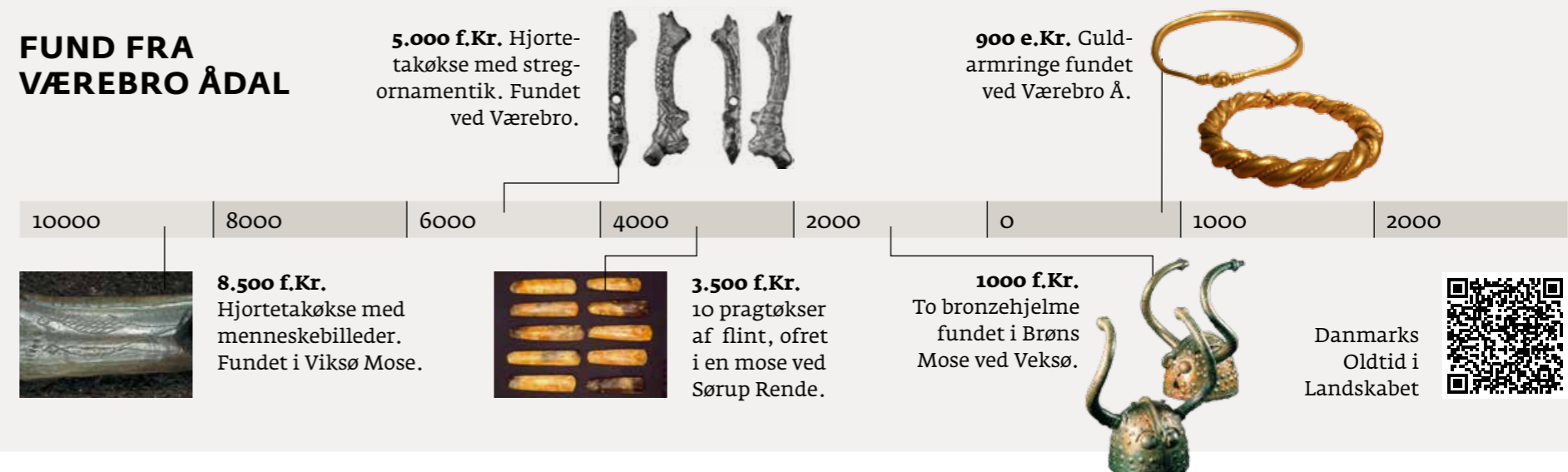
In dieser Landschaft spielten sich mindestens 11.000 Jahre lang Leben und Tod ab.

Die Landschaft ist das Aotal Værebros Ådal. Der Flusslauf entspringt weit entfernt in Smørmosen in Herlev und entwickelt sich ab hier zu einem mächtigen Aotal. Es bildet eine Grenze, die früher nur schwer zu überwinden war, aber auch eine gute Transportmöglichkeit bis zum Roskilde Fjord bot. Das Aotal hat stets Menschen angezogen, die hier gute Lebensbedingungen vorfanden.

Die ersten Bewohner waren Fischer und Jäger. Im Laufe der Zeit kamen Siedlungen, Felder und Grabhügel hinzu. Die Umgebung wurde angefüllt mit Erinnerungen und Geschichten über die Toten in den Grabhügeln, die Götter und die Besonderheiten der Landschaft. Besonders anziehend war das Wasser des Flusses. Hier wurden während der gesamten Vorgeschichte Menschen, Tiere, Schmuck und Waffen geopfert. Das Leben veränderte sich, aber diese Sitte lebte weiter.

FUND FRA VÆREBRO ÅDAL

Rigdom ved Værebros Å

Stedet her er det højeste i Smørum. Gennem oldtiden har mennesker levet og begravet deres døde her. Der er fundet grave fra bondestenalder (3900-1700 f.Kr.) og bronzealder (1700-500 f.Kr.) i nærheden. Øst herfor lå en gravplads i romersk jernalder (0-400 e.Kr.), hvor en kvinde og flere børn blev begravet. Vikingernes gravplads lå 1,5 km længere mod syd. I dag er det kun Kong Svends Høj der stadig kan ses i landskabet.

Allerede i bronzealderen var Smørum en rig bygd med bronzestøbeplads og rige begravelser. Kong Svends Høj er nok en bronzealderhøj. Højen har sammen med andre nu forsvundne gravhøje sikkert indgået i beboernes fortællinger om forfædrene.

De rigeste bopladser er fra jernalder og vikingetid. I vikingetiden lå her desuden en stor værkstedsplads. Gravene og bopladserne giver et billede af, at menneskene ved Værebros Å levede i stor rigdom.

Wealth at Værebros Å

This site is perched on the highest elevation at Smørum. Through Prehistory people have lived and died in this landscape. Burials from the Neolithic Period (3900-1700 BC) and the Bronze Age (1700-500 BC) has been found nearby. East of this site, a burial site from the Roman Iron Age (0-400 AD) had been found, which contained the burials of a woman and a number of children. The Viking burial grounds were located 1.5 km further south. Today only Kong Svends Høj is visible in the landscape.

As early as in the Bronze Age, Smørum was a prosperous settlement with bronze-casting foundries and rich burials. Kong Svends Høj is most likely a barrow from the Bronze Age. Along with other since-vanished barrows, this barrow no doubt figured in the residents' ancestral narratives.

The most affluent villages are from the Iron Age and Viking Age. The graves and the large settlements gives a good impression of the wealth of the people who lived here in the past.

Reichtum auf Værebros Å

Dies ist die höchstgelegene Stelle in Smørum. Hier leben seit eh und je Menschen. Sie auch begruben hier ihre Toten. Ganz in der Nähe wurden Gräber aus der Bauernsteinzeit (3900-1700 v.Chr.) und der Bronzezeit (1700-500 v.Chr.) gefunden. Östlich von hier wurde ein Grabplatz aus der römischen Eisenzeit (0-400 n.Chr.) gefunden. Der Grabplatz der Wikinger lag 1,5 km weiter südlich. Heute nur Kong Svends Høj ist sichtbar in der Landschaft.

Bereits in der Bronzezeit war Smørum eine wohlhabende Siedlung mit Bronzegießereien und reichen Begräbnissen. Vielleicht ist Kong Svends Høj ein Hügel auf dieser Zeit. Er spielte mit den anderen inzwischen verschwundenen Grabhügeln sicher eine Rolle in den Erzählungen über die Ahnen.

Die reichsten Siedlungen stammen aus der Eisen- und Wikingerzeit. Die Bestattungen und die Siedlungen ergeben ein Bild der Reichtum auf der Menschen, die hier lebten.

GRAVE I OMRÅDET

Omkring Kong Svends Høj ◐ er der fundet høje fra stenalderen ☼ og bronzealderen ◑, som er forsvundet i dag. Spor efter jernalderens bopladser 🏠 og grave ○ er også fundet og undersøgt.

COPYRIGHT:
GEODATASTYRELSEN

FORFÆDRENE HØJE

Børnene lærte ved at høre de voksnes fortællinger og historier. I en pause fra dagens pligter var der tid til at fortælle om den døde i gravhøjen. Gravhøjene har styrket stedets betydning og beboernes følelse af ret til at bo her.

FÅ MERE VIDEN

Scan koden og læs mere om jernalderens gravpladser

Fortællinger fra Fortiden

NFC

Forfædrenes gravhøje

Se på gravhøjen bag dig. Vi ved at gravhøjen er et sted, hvor man begravede mennesker for længe siden, og måske tænker du på, hvem der blev begravet her? Historierne om forfædrene er nært knyttet til de talrige gravhøje i landskabet omkring os. I gravhøjen hviler en vigtig person, der blev begravet omkring år 1400 f. Kr. med meget rige gravgaver.

Så se mod nord. Blot 600 meter herfra blev der på omtrent samme tid begravet en fantastisk skat af bronzevåben, kaldet Smørumovredepotet. Det bestod af 163 fornemme våben. Var de en skat, der blev gemt og senere glemt? Eller en offergave? Eller tilhørte de den døde i højen og skulle "begraves" samtidig med ham? I dag kan vi stadig mindes den døde ved synet af gravhøjen. Skattens eksistens var derimod glemt i tusindvis af år.

Ancestral burial mounds

Look at the burial mound behind you. We recognise it as a place where a human was laid to rest long time ago. Who do you imagine lies buried there? Ancestral narratives are closely linked to the countless burial mounds in the surrounding landscape. This burial mound contains the mortal remains of an important person who was buried around the year 1400 BC along with very costly grave goods.

Look to the north. Just 600 metres away, at almost the same time, a hoard of bronze weapons was deposited. No fewer than 163 fine weapons. Was this a hoard buried for safe-keeping and then forgotten? Or was it a sacrificial offering? Or did it belong to the deceased inside the burial mound, and had, by rights, to be buried when he passed? Today, we can still pay our respects to the dead at the sight of the burial mound. Yet all knowledge of the hoard was lost for thousands of years.

Grabhügel der Ahnen

Betrachten Sie den Grabhügel hinter sich. Wer liegt hier wohl begraben? Dieser Gedanke stellt sich sicher bei den meisten ein. Wir erkennen den Grabhügel und wissen, dass hier vor langer Zeit ein Mensch beigesetzt wurde. Die Geschichten über die Ahnen sind eng mit den zahlreichen Grabhügeln in der Landschaft um uns verknüpft. Im Grabhügel ruht ein Häuptling, der um 1400 v. Chr. mit überaus reichen Grabbeigaben bestattet wurde.

Nur 600 m von hier wurde etwa gleichzeitig ein prächtiger Schatz von Bronzewaffen begraben, 163 edle Waffen insgesamt. Wurde der Schatz versteckt und später vergessen? Oder war er eine Opfertgabe? Oder gehörte er dem Toten im Hügel und sollte mit ihm „begraben“ werden? Noch heute gedenken wir des Toten beim Anblick des Grabhügels. Die Existenz des Schatzes war dagegen jahrtausendlang vergessen.

MÆNGDER AF BRONZE

Smørumovredepotet blev givet til Frederik d. 7. der overlod fire af genstandene til Nationalmuseet. Resten af genstandene gik til grunde ved Frederiksborg Slots brand i 1857. 63 af våbnene blev dog senere reddet fra brandtomten og givet til Nationalmuseet.

GRAVHØJSBOOM

I Danmark er der fundet spor af mere end 85.000 gravhøje fra oldtiden. Bare fra bronzealderens første halvdel kendes 20.000 høje. Det svarer til, at der hvert år i perioden er blevet opført omkring 100 gravhøje i landet. Et sandt byggeboom!

FÅ MERE VIDEN

Scan koden og læs mere om Smørumovredepotet.

Fortællinger fra Fortiden

Overgangssted

Her flyder Værebros Å. Åen har været en betydelig grænse mellem Nordsjælland og landsdelene syd her for. Det var kun muligt at krydse åen få steder. Et af de steder var her ved Snydebro. Her har været et vigtigt vadested, som formentlig blev brugt gennem hele oldtiden. Ved vadestedet er der fundet økser, dolke, spydspidser og mange skeletter.

I overført betydning er det at krydse et vadested en overgangssituation, hvor man skal til at vælge. Sådan kan oldtidens mennesker have opfattet det. Vadestedet var et godt sted at krydse åen, men det var også her, man mødte fremmede mennesker. Her bevægede man sig fra det hjemlige til det ukendte. Sådanne situationer krævede en særlig adfærd, ritualer og nogle gange ofringer. Det kan være forklaringen på de mange ting, der er fundet i åen ved Snydebro.

A transition

The waters of Værebros Å would once have traced a distinct border between the North and South of Zealand, passable at only a few points. One such crossing point was here at Snydebro. This would have been an important ford, and was presumably used as a crossing point throughout ancient times. Finds at the ford include axes, daggers, spearheads and many skeletal remains.

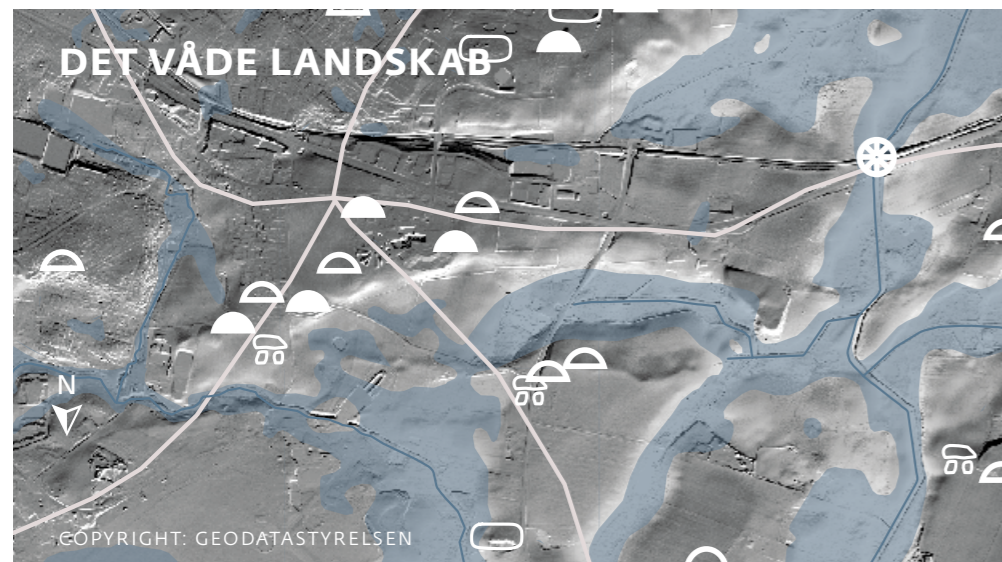
In a figurative sense, the act of crossing a ford marks a transition; a choice to be made. This interpretation may well have been shared by people in Prehistory. The ford was a convenient point to cross the river, but was also a place where strangers came face to face. Here, travellers left their familiar homeground, crossing over to the unknown. Situations of this kind called for special rules of conduct, rituals and sometimes sacrificial offerings. This might account for the many objects found in the river at Snydebro.

Flussübergang

Hier fließt die Værebros Å. Der Flusslauf war lange eine wichtige Grenze zwischen Nordseeland und den südlichen Landesteilen, die man nur an wenigen Stellen überqueren konnte – wie hier bei Snydebro. Hier lag eine wichtige Furt, die vermutlich während der gesamten vorgeschichtlichen Zeit benutzt wurde. An der Furt wurden Äxte, Dolche, Speerspitzen und zahlreiche Skelette gefunden.

In übertragener Bedeutung war die Überquerung einer Furt eine Übergangssituation, bei der man eine Wahl treffen musste. So können die Menschen der Vorgeschichte es aufgefasst haben. An der Furt konnte man den Fluss kreuzen, aber hier begegnete man auch fremden Menschen. Hier bewegte man sich vom heimischen Bekannten in das Unbekannte. Solche Situationen verlangten ein besonderes Verhalten, Rituale und manchmal auch Opfer. Das kann die Erklärung für viele der Gegenstände sein, die bei Snydebro gefunden wurden.

Før i tiden var åløbet og vådområderne meget større. Vadestedet lå, hvor det var nemmest at krydse åen. De gamle vejforløb er tegnet ind på kortet. I landskabet har ligget grave fra stenalder , bronzealder og jernalder . Ikke alle er synlige i dag .

OFRE GENNEM TIDEN

I nærheden af vadestedet er der fundet genstande fra både sten-, bronze- og jernalder. Med flere tusinde års mellemrum lagde en stenaldermand sin flintdolke, en bronzealdermand sin tunge stenøkse og en jernaldermand sin spydspids af ben.

Høje på vejen

Der var engang otte store gravhøje heromkring. I dag er der kun fire tilbage. Højene er bygget, hvor flere af oldtidens veje krydser hinanden, blandt andet den vigtige strækning til Snydebro, oldtidens vadested over Værebros Å. Vejstrækninger var vigtige kommunikationslinjer og måske blev gravhøjene anlagt her af netop den grund. De signalerede til forbigående, at jorden tilhørte nogen.

I Galgehøj blev der begravet en kvinde i ældre bronzealder (omkring 1400 f.Kr.). Hun tilhørte formentlig en magtfuld slægt i området. Hun blev ikke begravet i almindeligt hverdagstøj, men i en særlig klædedragt med et skørt af snore. Snoreskørter kendes også fra offerfund og andre gravfund, så som Egtvedpigens. Man har også fundet små kvindefigurer af bronze, som bærer snoreskørt. Det tyder på, at skørtet havde en særlig betydning, og kun blev båret af kvinder ved særlige lejligheder for eksempel ved religiøse ceremonier.

Roadside barrows

This was once the site of eight large barrows. Of these, only four have survived. The barrows were built at the junctions of several ancient roads, including the main route to Snydebro, the ancient ford across Værebros River. Roads represent vital lines of communication, and perhaps the barrows were raised here for that very reason. They signalled to passing strangers that this was occupied territory.

The Galgehøj barrow holds the remains of a woman buried in the Early Bronze Age (around 1400 BC). Presumably a member of a powerful local clan, she was not buried in everyday garments, but in a special costume comprising a string skirt. Such skirts have also been recovered as sacrificial deposits, and together with other grave finds, such as that of the Egtved Girl. The skirt design is also rendered on small female figurines. Perhaps women dressed in string skirts took part in religious ceremonies.

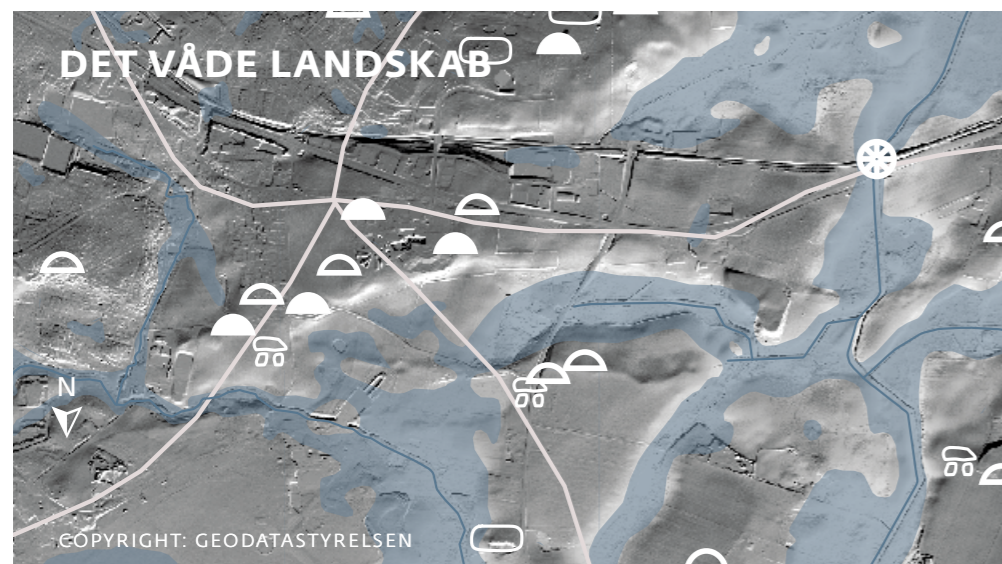

Hügel am Weg

In der Umgebung lagen einst acht große Grabhügel, von denen heute nur vier noch erhalten sind. Die Hügel wurden an der Kreuzung mehrerer vorgeschichtlicher Wege errichtet, unter anderem die wichtige Strecke nach Snydebro, der vorgeschichtlichen Furt über die Værebros Å. Wegstrecken sind wichtige Kommunikationslinien. Die Grabhügel signalisierten den Fremden, die vorbeikamen, dass der Boden einen Eigentümer hatte.

Im Galgehøj wurde in der frühen Bronzezeit (ca. 1400 v.Chr.) eine Frau begraben. Sie gehörte vermutlich zu einem machtvollen Geschlecht der Gegend. Sie wurde nicht in ihrer normalen Alltagskleidung beigesetzt, sondern in einer besonderen Tracht mit Schnurrock. Schnurröcke sind auch von Opferfunden und anderen Grabfunden, wie zum Beispiel beim Mädchen von Egtved, bekannt. Auch an kleinen

Frauenfiguren sind sie abgebildet. Frauen in Schnurröcken nahmen vielleicht an religiösen Zeremonien teil.

Før i tiden var åløbet og vådområderne meget større. Vadestedet lå, hvor det var nemmest at krydse åen. De gamle vejforløb er tegnet ind på kortet. I landskabet har ligget grave fra stenalder , bronzealder og jernalder . Ikke alle er synlige i dag .

DANSESKØRT?

Et snoreskørt er en slå-omnederdel af uldsnøre. Nogle gange var der bronzerør sat fast omkring snorene, som må have klirret, når man bevægede sig. Måske var snoreskørtet lavet til at danse i?

Et syn for guder

Nogle genstande er så hellige, at myterne om dem fortæller om selve verdens skabelse og kosmos. Sådanne genstande var Viksøhjelmenes måske. Hjelmenes er fra yngre bronzealder, tiden lige efter år 1000 f. Kr. De blev brugt som ceremoniudstyr ved religiøse fester, sammen med heste, vogne og lurblæsere. Bortset fra et enkelt horn fundet ved Grevinge i Odsherred, er Viksøhjelmenes helt unikke. Der kendes dog små bronzefigurer med hjelm og helleristninger af mænd med hornede hjelme, der blæser i lur.

Hjelmenes blev nedsat med omhu på en moseoverflade eller i en gammel tørvegrav. Siden fik de lov at stå urørte. Var de skjult eller foregik ofringen i smug? Måske er forklaringen nærmere, at de var omgærdet med så megen respekt og mystik, at ingen drømte om at røre dem, efter de blev sat ud i mosen.

A sight for the gods

Some artefacts are so sacred that the myths about them recount the very creation of the world and cosmos. Such artefacts may have included the Viksø Helmets. The helmets date from the Late Bronze Age, the era just after 1000 BC. They were used as ceremonial props at religious festivals, together with horses, chariots and lur (horn) blowers. Aside from a single horn found at Grevinge, Odsherred, the Viksø Helmets are wholly unique. We do, however, have examples of rock carvings depicting men with horned helmets, blowing lurs.

The helmets were deposited with care on the surface of a bog or in a disused turf-trench. From then on they remained untouched. Were they hidden, or was the offering made on the sly? A more likely explanation might be that they were surrounded by so much respect and mystery that no-one would have dared lay a finger on them once they were consigned to the bog.

Ein Anblick für die Götter

Manche Gegenstände sind so heilig, dass ihr Mythos die Schöpfung der Welt und des Kosmos schildert. Solche Gegenstände waren vielleicht die Helme von Viksø. Sie stammen aus der späten Bronzezeit kurz nach 1000 v. Chr. und dienten zusammen mit Pferden, Wagen und Lurenbläsern als zeremonielle Ausstattung bei religiösen Festen. Abgesehen von einem einzelnen Horn, das in Odsherred gefunden wurde, sind die Helme von Viksø einzigartig. Sie sind jedoch von Abbildungen auf Felszeichnungen von Lurenbläsern mit gehörnten Helmen bekannt.

Die Helme wurden auf einer Mooberfläche oder in einer alten Torfgrube sorgfältig abgelegt und blieben seither unberührt. Waren sie verborgen, oder wurden sie insgeheim geopfert? Vielleicht ist die Erklärung einfach, dass sie von so viel Respekt und Mystik umgeben waren, dass niemand auch nur im Traum daran dachte, sie anzurühren, nachdem sie im Moor abgelegt worden waren.

VIKSØHJELMENE

Det mest berømte fund fra Værebros Å-systemet. Hjelmenes dukkede frem ved tørvegravning i Brøns Mose i 1942. I krigens tid blev der gravet tørv i store mængder i de sjællandske moser. Det har givet os et væld af fine fund fra oldtiden.

TØRVEGRAVNING

Under 2. verdenskrig blev tørv brugt som brændsel i mangel på andet og bedre brændsel. Tørvegravningen satte sig voldsomme spor i landskabet. Her ved Nonnemosegård i Smørumovre 1944.

Det største offer

I oldtiden troede man på forfædrene og havde flere guder. Der var mange ritualer i hverdagen, og man ofrede lerkar, våben og meget andet i åer og moser.

Ind imellem krævedes der store ofre, som de dyrebare pragtøkser af flint, som er fundet tæt herved. Måske slog høsten fejl, der var sygdom i familien eller en usædvanlig begivenhed fandt sted. Så ofrede man værdifulde gaver for at komme på god fod med guderne igen og vende lykken.

Nogle måtte betale med det største offer. I sænkningen 600 m nord herfor, modsat hovedvejen, blev der i den tidlige bondestenalder (ca. 3500 f.Kr.) ofret mindst tre mennesker. To af dem var unge kvinder. Den ene lå stadig med den snor om halsen, som hun blev holdt fast med.

Ofre gør vi ikke længere, men troen er fortsat tilstede i landskabet med vores middelalderlige kirker.

The greatest sacrifice

In ancient times, ancestors were worshipped, as were several gods, often in an open-air setting. Daily life involved many rituals: repeated offerings of earthenware vessels, axes, weapons and more besides in rivers and bogs.

At times, more illustrious offerings were required, such as the collection of long, finely worked flint axes found nearby. Perhaps the harvest had failed, a family member had fallen ill, or some unusual event had occurred. Valuable objects then had to be sacrificed in order to restore good standing with the gods, and reverse the misfortune.

Some had to make the greatest sacrifice of all. In the depression 600 metres north of here, on the other side of the main road, a sacrifice was made of at least three human beings in the Early Neolithic (ca. 3500 BC). Two of them were young women, one of whom still bore the rope around her neck that had been used to hold her.

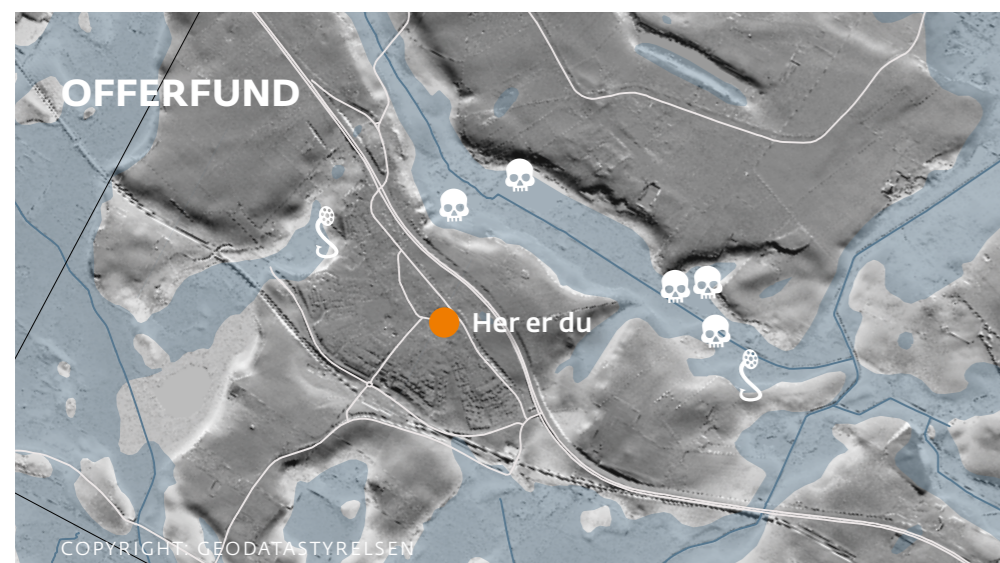

Das höchste Opfer

In vorgeschichtlicher Zeit glaubte man an die Ahnen und hatte mehrere Götter, oft in der Natur. Im Alltag gab es zahlreiche Rituale. Man opferte wiederholt Tongefäße, Äxte, Waffen u. v. a. m. in Flussläufen und Mooren.

Bisweilen waren größere Opfer erforderlich, wie zum Beispiel eine ganze Sammlung verarbeiteter Feuersteinäxte, die unweit von hier gefunden wurden. Vielleicht war die Ernte fehlgeschlagen, es gab Krankheit in der Familie, oder es hatte sich etwas Ungewöhnliches ereignet. Dann opferte man wertvolle Gegenstände, um sich mit den Göttern wieder gut zu stellen und das Geschick zu wenden.

Einige mussten mit dem höchsten Opfer bezahlen. In einer Senke 600 m nördlich von hier, auf der anderen Seite der Hauptstraße, wurden in der frühen Bauernsteinzeit (ca. 3500 v.Chr.) mindestens drei Menschen geopfert. Zwei von ihnen waren junge Frauen, die eine hatte noch die Schnur um den Hals, mit der sie festgehalten wurde.

I vandløbet nord for kirken er der fundet tre menneskeofre fra bondestenalderen og tre skeletter, der ikke er dateret. Rige fund er desuden blevet ofret i vådområderne både i bondestenalderen og i bronzealderen.

OFREDE SØSTRE

For 5500 år siden blev to unge kvinder dræbt og lagt i moser. Den ene var 18-20 år, den anden 16 år. De to piger lignede hinanden og var måske søstre.

OM VEKSØ KIRKE

Veksø Kirke er opført i den østlige ende af den gamle landsby på toppen af en bakke, omgivet af dybe sænkninger. Kirken kan være opført så tidligt som i midten af 1100-tallet. Siden er den bygget om og udvidet flere gange.